

Henry Guy Hann

Henning Spang-Hanssen

22. januar 1920 – 23. oktober 2002

Af Frans Gregersen

Den 23. oktober 2002 døde fhv. professor i anvendt og matematisk lingvistik ved Københavns Universitet, dr. phil. Henning Spang-Hanssen af en blodprop. Han blev 82 år og var aktiv til det sidste.

Henning Spang-Hanssens baggrund var et juristhjem: Hans far var landsdommer i København, hvor han voksede op sammen med den tre år ældre søster Bente, senere gift Gad. Bente Gad vil være mange, ikke mindst mange af Videnskabernes Selskabs medlemmer, bekendt som den personificerede Carlsbergfond. Henning Spang-Hanssen gik på Skt. Jørgens gymnasium, hvor han var aktiv i Vi Gymnasiaster. Han tog sin studentereksamen i 1938 og sin eksamen som kemiingeniør fem år senere, dvs. midt under krigen og samme år som Louis Hjelmslev offentliggjorde den bog der også for Henning Spang-Hanssen skulle blive skelsættende, nemlig *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. Samme år skrev han, der efter Bente Gads udsagn havde interesseret sig for sprog altid, en programartikel om 'Behovet for en anvendt sprogvidenskab'. Den blev indledningen til en helt anden livsbane end den der udstikkes for andre polytekniske kandidater.

Først vil jeg blot i korthed give karrieren omrids i form af den sædvanlige liste af annoterede årstal:

Henning Spang-Hanssen

20.1.1920-23.10.2002

Student fra Skt. Jørgens gymnasium 1938

Cand.polyt. (kemiingeniør) 1943

- skriver i 1943 artiklen: 'Behovet for en anvendt sprogvidenskab' og sender den til Louis Hjelmslev, professor i almen og sammenlignende sprogvidenskab v. KU. Artiklen publiceres 1946
- 1948 guldmedalje fra KU for en afhandling som offentliggøres på engelsk i 1954: *Recent Theories of the Language Sign*
- deltager i Lingvistkredsens arbejde fra 1946
- deltager i Lingvistkongressen i Paris 1948 (med en skriftlig rapport) og i Oslo-kongressen 1957
- skriver på disputatsen, som udkom i 1959: *Probability and Structural Classification*. Graden tildeles 1960

Ansæt på forskellige industrivirksomheder 1943-1965

Ansæt på KU første gang 1961

Ansæt på Danmarks Tekniske Bibliotek som forskningsbibliotekar 1965-69

Ansæt som professor i anvendt og matematisk lingvistik 1969. Går af pga. alder 1990.

Æresdoktor ved Handelshøjskolen i København 2000.

Opbygger fra 1969 Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik (IAML) med institutpublikationen Skrifter fra Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik (SAML). Instituttet sammenlægges i 1988 med andre sprogvidenskabelige enheder til Institut for Almen og Anvendt sprogvidenskab (IAAS).

Vi bemærker at Henning Spang-Hanssen i 1948 fik tildelt Københavns Universitets guldmedalje for den prisopgave som senere med urimelig forsinkelse blev udsendt i engelsk oversættelse som *Recent Theories of the Language Sign*. Prisopgaven er en kritisk over-

sigt over tegnteorier med særlig vægt på strukturalistiske bidrag. I 1950 blev Henning Spang-Hanssen gift med cand. pharm. Lise Spang-Hanssen født Stakemann – også hun fra et juristhjem.

Henning Spang-Hanssen var altså allerede som ung ingeniør og i hele perioden fra 1943 til 65 i dobbelt drift. På arbejde i forskellige industrivirksomheder samtidig med at han i fritiden først udarbejdede sin programartikel, senere en guldmedaljeafhandling og endelig gennemførte det store arbejde med disputatsen. Bogen *Probability and Structural Classification in Language Description* blev forsvaret 1960 som en af tre disputatser fra miljøet inden for kortere tid; de to andre var Marie Bjerrums og Poul Andersens. Først i 1965 bliver Spang så ansat som forskningsbibliotekar ved Danmarks Tekniske Bibliotek, som han i øvrigt bevarede en livslang tilknytning til, ikke mindst via Vibeke Ammundsen, men faktisk varede det kun fire år før der blev oprettet et personligt professorat til ham i anvendt og matematisk lingvistik ved Københavns Universitet. Dermed havde Henning Spang-Hanssen for første gang fået en stilling med forskningsret og tilmed en slutstilling. Han tiltrådte i 1969 og fratrådte på grund af alder i 1990. I 2000 blev han som firsårig udnævnt til æresdoktor, dr. ling. merc., ved Handelshøjskolen i København.

Der var ingen mangel på arbejde for den – i begyndelsen enlige – anvendte lingvist: Spang var medlem af Dansk Sprognævn fra 1967 til 87 og var aktiv i arbejdsudvalget næsten fra begyndelsen. Han sad i Dandok fra 1970 til 79, i Statens Humanistiske Forskningsråd fra 1974 til 82, heraf de sidste to år som formand, og i Nordinfo fra 1977 til 88, også her de sidste to år som formand. I 1985 til 90 var han medlem af EF-kommissionens udvalg for sprogproblemer og han blev medlem af det danske terminologiorgan Dantermcentrets bestyrelse i 1998 og var det ved sin død. Faktisk fejrede centret hans 80-års fødselsdag og hans store indsats for terminologiarbejdet med en fin reception i januar 2000. Her fik vi, nogle af os, lejlighed til at sige tak.

Henning Spang-Hanssen blev indvalgt i Videnskabernes Selskab i 1977. Han var revisor i 1980 til 86 og formand for kassekommissionen fra 1986 til 1990. Også her satte alderen en grænse.

Dette var alt det ydre, en karriere omskrevet i tal og navne på organer eller institutioner, men det ydre giver som bekendt ingen fornemmelse for det der virkelig betyder noget. Henning Spang-Hanssen var blufærdig indtil det generte når det drejede sig om hans egen psykologi, derimod en hyppig og fintfølede bruger af sin indsigt i andres. Det vil derfor ikke være formålet med disse mindeord at trænge ind til kernen i hans personlighed uden for så vidt den ligger gemt i hans videnskabelige indsats – denne bestemt bredt som dækkende skribentvirksomhed, administration og, sidst men ikke mindst, igangsætning og inspiration af andre forskere. For en person der i den grad var rationalist som Henning Spang-Hanssen, er dette logisk, og det eneste naturlige, men der er også en anden grund, en mere personlig grund for den der skriver her. Når man mister en lærer som efterhånden er blevet ens ven, er det i ordets egentligste forstand sorgfyldt, men dagen i dag skal ikke være en celebrering af det tab vi har lidt, men af alt det vi har fået. Det har jeg såmænd lært af hovedpersonen selv:

Da jeg engang som meget nyindvalgt medlem diskuterede mindeord som talehandling med Spang, gav jeg udtryk for min forundring over at genren i Videnskabernes Selskabs regi slet ikke var sørgelig. Henning kiggede op på mig med sine kloge, og meget nærsynede, øjne og sagde uden at tøve: »Det skal de ikke være. Vi fejrer jo mandens videnskabelige indsats.«

Og er der nogen hvis videnskabelige indsats det er værd at fejre netop i dette selskab på grund af dens unikke sammenfletning af grundforskning og anvendt forskning i en stadig dynamisk vekselvirkning, er det Henning Spang-Hanssen. Lad da festen begynde.

Henning Spang-Hanssens allerførste arbejde blev begyndelsen på hans kontakt med Lingvistikredsen i København. I 1984 lavede jeg et interview med Henning som et led i min egen forskning. Formålet var at afprøve nogle forslag til fortolkning på en af hovedpersonerne i historien. Jeg spurgte da Henning om hvornår han første gang traf Paul Diderichsen, professor i moderne dansk fra 1949 til 65, og fik så historien om hvordan Henning overhovedet kom i kontakt med lingvisterne i Københavnerskolen. Med hovedpersonens egne ord:

Udskrift af interview med Henning Spang-Hanssen optaget på IAML 15.11 1984 kl. 13-14.30:

FG: Hvornår mødte du første gang Diderichsen?

[...]

Hele min berøring med Lingvistkredsen på et mere formelt plan den startede med at jeg jo som interesseret i anvendt sprogvidenskab i den betydning det havde dengang og teknisk sprogrøgt havde skrevet en artikel til glæde for mig selv som jeg så sendte til Hjelmslev som jeg havde stor ærefrygt for – jeg havde læst hans bog som jeg havde fundet på Frederiksberg Kommunebibliotek og så videre og så videre. Og så svarede han mig *meget* elskværdigt og det lå – om det årh jeg kan ikke gå i detaljer med – eller min huske rækker ikke til detaljerne, men det førte i al fald til at jeg via ham – og det må vel nok have været via ham – fik den optaget i Danske Studier, en artikel om det der.

Og den havde jeg så lejlighed til at forelægge og få drøftet i Lingvistkredsen. Og det har været første gang jeg mødte Diderichsen. Og der udtalte han sig jo meget interesseret. Han var jo umådelig vågen for de samme synspunkter som jeg jo på flere måder har været interesseret i. Han var meget interesseret i det anvendte aspekt. Han var meget interesseret i det statistiske aspekt. Nå, og så naturligvis det alment teoretiske men det var jo en anden sag.

Og jo: Mit indtryk af ham var at han var en af dem der altså virkelig godt forstod hvor jeg ville hen, men han sagde det som jeg også senere har citeret ved forskellige lejligheder her at 'ja.. tiden er ikke *moden*'.

Artiklen 'Behovet for en anvendt sprogvidenskab' er altså skrevet efter at Louis Hjelmslev i festskriftet til årsfesten på Københavns Universitet i november 1943 havde offentliggjort *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse* (OSG). Artiklen blev publiceret i *Danske Studier* for 1944. Men dette nummer udkom formentlig først i 1946. På mit særttryk har Spang selv angivet årstallet som 1947, men han fremlagde synspunkterne (eller, som han siger i interviewet, artiklen) i et møde i Lingvistkredsen 2. maj 1946 (jf. *Bulletin du Cercle Linguistique de Copenhague* 1941-65, 1970:43 jf. s. 277). Spang var da 26 år gammel så det var ikke bare tiden der ikke var moden. Hvilken ilddåb!

I den omtalte artikel har vi en 23-årigs programerklæring og det kan være af interesse at se på hvordan det blev indledningen til en lang og frugtbar indsats. Henning Spang-Hanssen beskriver en udvikling hvor sprogvidenskaben opnår en række væsentlige resultater ved at lægge det rent historiske synspunkt bag sig, men samtidig, i og med at den bliver mere eksakt og benytter en fastlagt og nydefineret terminologi, bliver stadig mere esoterisk. Det betyder på den ene side at det bliver sværere for andre at sætte sig ind i lingvistik, men på den anden side hævder forfatteren energisk at det bliver uomgængelig nødvendigt hvis en række praktiske problemer skal løses på videnskabelig basis. De praktiske problemer som nævnes blev ganske vist løst i samtiden, men ikke på videnskabelig basis. Det var efter Spangs mening op til lingvisterne selv at – som det hedder i autoreferatet i *Bulletin* – »take the initiative of utilizing the results of linguistics«. Profetisk indledes denne sætning med følgende formulering: »Even if applied linguistics in the long run is to be a field for special researchers ...«. Et flygtigt blik ud over området vil være nok til at konstatere at Spang-Hanssens elever, og elevens elever, inden for de forskellige grene af den anvendte lingvistik netop har opfyldt denne profeti og i dag udgør en vigtig del af det samlede videnskabelige personale inden for sprogvidenskab.

Man kan nu stille det spørgsmål om den særlige danske strukturalisme, som Spang klart knytter an til ved flere gange at henvise til *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse* som det ny paradigmes grundtekst, har en særlig viden at stille til rådighed for netop de problemer som Spang udpeger som de mest brændende. Det drejer sig om følgende:

Den anvendte lingvistik's hovedområder efter Henning Spang-Hanssen 1943:

- SPROGPÆDAGOGIK, især fremmedsprogspædagogik
- SPROGRØGT, SPROGPOLITIK OG SPROGPLANLÆGNING, herunder det internationale sprogproblem, dvs. hvordan jordens folk mest hensigtsmæssigt gør sig forståelige for hinanden
- TERMINOLOGI OG STANDARDISERING, som et særtilfælde af at afpasse meningsformningen til videnskabens indsigter

Om METODERNE hedder det:

»... det skal [...] fremhæves, at forskningsresultaterne saa vidt muligt bør fremtræde i kvantitativ, ikke blot kvalitativ form, og at statistiske undersøgelser, f.eks. som hyppighedsundersøgelser eller i forbindelse med eksperimentelle undersøgelser, kan være et middel hertil« (s. 109)

Sprogets rolle i samfundet som generelt teoretisk problem er nøglen til at se at der også er en række praktiske problemer knyttet til anvendelsen af sprogvidenskabelig viden.

En kommentar her kunne være at forfatteren tilsyneladende ikke ser det store skel mellem den franske sociologiske skole, hvis første navn var og er Antoine Meillet, og så den danske strukturalisme med Hjelmslev som den ubestridte *princeps inter pares*. Måske så Hjelmslev heller ikke altid forskellen som særlig afgørende, men man kan nu ikke sige at sprogets rolle i samfundet står øverst på københavnerskolens indkøbsseddel.

De egentlig praktiske problemer er så for det første

– sprogpædagogik: Her hedder det f.eks. s. 106: »I betragtning af, at sprogundervisning i alle lande med lidet udbredt modersmaal beslaglægger eksempelvis tredjedelen af den samlede højere uddannelse, er dette et alvorligt samfundsøkonomisk problem« for det andet

– sprogrøgt, sprogpolitik og sprogplanlægning: Her hedder det med karakteristisk optimisme: »Ved at tage beslutninger om sprogets udvikling før man har en saadan sprogfunktionel analyse at bygge paa, risikerer man uforudsete og uønskede bivirkninger, og heri ligger nødvendigheden og berettigelsen af en v i d e n s k a b e l i g sprogrøgt.« (103)

og for det tredje:

– terminologi og standardisering

Dette sidste kræver en lidt længere kommentar idet Henning Spang-Hanssen anbringer terminologiproblemerne i en meget bred ramme som er inspireret af Hjelmslevs semantiske overvejelser. Spang mener – som senere Hjelmslev i en tale som prorektor –

at en rationel eller rationalistisk sprogvidenskab ville kunne rydde op i udbredte fordomme ved at påvise hvordan sproget kan komme bedre i overensstemmelse med videnskabelige indsigter og politiske ønsker hos et flertal af befolkningen. Et eksempel på det første er nazismen som – siges det – i det hele taget hviler på sprogformens magt over tanken. Man tør måske hævde, fortsætter forfatteren konsekvent, »at hvis ordet »jøde« udgik af sprogene, vilde det saakaldte jødeproblem derved opløses i intet, idet det yderst uskarpt afgrænsede begreb som »jøde« nu dækker, næppe vil give anledning til dannelse af en ny særbetegnelse i stedet« (104). Et eksempel på det sidste er at der som det siges »gaar en lige linie fra det sproglige skel mellem kønnene til de ulige lønsatser for mand og kvinde« (105). Det er en ordentlig mundfuld at kalde dette for 'Det praktiske problem om den sproglige meningsformning' og jeg synes heller ikke man kan sige at denne del af programmet bearbejdes noget videre i de næste mange år. Men det gør ikke denne ramme om terminologiarbejdet mindre interessant, med dens særlige blanding af rationalisme og idealisme. Den fremtræder i sprogdragten som rationalismens apoteose, men bevæger sig netop herved over i idealismens fremhævelse af sproget som strukturerende for den samfundsmæssige virkelighed.

Skellet mellem anvendt og teoretisk lingvistik var i sig selv ikke nyt; det findes i en anden udformning allerede hos Rasmus Rask. Man kan mildest talt heller ikke sige at danske sprogforskere havde holdt sig tilbage. Rask og N. M. Petersen kastede sig ud i retskrivningsstriden og K. J. Lyngby var med som dansk sekretær ved det nordiske retskrivningsmøde i 1869, som Spang i øvrigt tog som udgangspunkt for en historisk fremstilling af nyere dansk retskrivningshistorie ved hundredeåret for mødet. Vigtigst blandt de almenne og anvendte lingvister er nu nok Otto Jespersen som stadig levede da Spang udtænkte sit programskrift. Han havde store indsatser bag sig på en række af de nævnte områder, ikke mindst fremmedsprogsundervisning og det internationale problem. Spang må derfor mene at den nye sprogvidenskab som grundlagdes med den strukturelle tankegang kunne bidrage med noget særligt. Og det særlige ligger i at strukturalisterne gør op med al metafysisk tågesnak – og med alt det historiske. Der er en umiskendelig inspiration fra logisk positivisme over Hennings opfattel-

se af glossematikken, Louis Hjelmslevs teori, eller også skal man se de to skoler som sideordnede bestræbelser i samme retning. I hvert fald skete der i løbet af den lange karriere som jeg nu skal gå nærmere ind på, efter min mening det at det særlig glossematiske, som egentlig heller ikke efter min mening havde nogen *naturlig* forbindelse til det matematiske og kvantitative, fortøvede sig noget – til fordel for en slags almen synkron, altså ikke-historisk, strukturel analyse af sproglige forhold. Det særlig glossematiske findes i guldmedaljeafhandlingen og i disputatsen og det er så det. Men det er heller ikke småting.

Spang-Hanssen havde annonceret at der var brug for en anvendt sprogvidenskab og havde i annonceringen lagt uhyre vægt på at den krævede sin egen ekspertise på samme måde som de tekniske videnskaber ligger i forlængelse af naturvidenskaberne, men har egne institutioner, egne problemstillinger. Parallellen mellem naturvidenskab og teknologi på den ene side og humanvidenskabens lingvistik og den nye anvendte lingvistik var jo nærliggende for en ingeniør, men det var vel så også påfaldende at netop lingvist af uddannelse var programmerklæringens forfatter jo ikke. Man kan da se de næste mange år som Henning Spang-Hanssens selvuddannelse inden for strukturel sprogvidenskab og det kom ham til megen glæde og hjælp at han havde lært sig russisk og på den måde både fik inspiration fra og efterhånden kontakt med ligesindede forskere i Sovjetunionen og kunne forelægge en række arbejder fra denne tradition i Lingvistkredsen. Han deltog med den store delegation fra kredsen i den første lingvistkongres efter krigen, 1948 i Paris, med en redegørelse for matematikkens anvendelighed inden for lingvistikken og engagerede sig sammen med Paul Diderichsen i et større arbejde med at anvende strukturelle metoder, især baseret på en fintfølelse distributionsanalyse på dansk ortografi. Sammen med et arbejde i DPI-regi, hvor Diderichsen og Aage Salling konstruerede noget de for sjovs skyld kaldte Spangesisk, førte dette til disputatsen.

Probability and Structural Classification in Language Description bærer i forordet vidne om Lingvistkredsens inspirative virkning, men den er ikke typisk for kredsens interesser – derimod nok for forfatterens. Der er i bogen kun tale om matematisk ræsonneren for så

vidt som en række grundlagsproblemer af metodologisk karakter behandles ud fra spørgsmålet om forekomsters karakter af tilfældighed over for strukturel nødvendighed. Frekvenser og deskriptiv statistik spiller således kun en marginal rolle idet dog det danske grafemsystem inventarieres på basis af kombinationsdiagrammer for minimale ordudtryk i 3. udgave af Retskrivningsordbogen.

Det er bemærkelsesværdigt at Henning Spang-Hanssen her i 1959, kun to år efter offentliggørelsen af Noam Chomskys epokegørende værk om *Syntactic Structures*, for det første fastholder alle beskrivelsers nødvendige krav på at være beskrivelser af 'åbne tekster', dvs. tematiserer det Chomsky i sin lille bog kalder sprogets generative karakter (hvoraf navnet generativ grammatik) over for beskrivelsers finitte ditto. For det andet er det interessant at forholdet mellem basismaterialet for en beskrivelse (hvad der optræder som 'belæg', 'eksempelsamling', 'tekstgrundlag', 'empirisk basis' eller lignende for en given beskrivelse) og selve beskrivelsen underkastes en for moderne dansk sprogvidenskab enestående grundig analyse. Det enestående har præget bogen – ikke bare i dens samtid, men også dens efterliv. Den er aldrig blevet læst efter fortjeneste af dem der burde læse den, nemlig alle deskriptive lingvister. Den rejser og behandler problemer som er centrale for forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder og den gør det med en overrumplende dybde. Det er imidlertid mit indtryk at disputatsen etablerede Henning Spang-Hanssens navn internationalt.

I slutningen af fyrrerne besluttede en kreds af Hjelmsevs elever, med Paul Diderichsen og Eli Fischer-Jørgensen som politbureau, at Hjelmsev til sin halvtredsårsdag skulle have overrakt et festskrift. *Recherches Structurales*, altid senere kærligt omtalt som 'Recherches', blev trods en nedlagt protest fra Hjelmsevs lærer Holger Pedersen, der henviste til at Danmarks største sprogforsker Wilhelm Thomsen først havde fået sit festskrift da han blev 75, en stor succes. Hver eneste af de danske bidragydere fik mulighed for at forelægge artiklen til diskussion i Lingvistkredsen og det var, nej ikke skrædderlaugets, men kredsens, bedste tid. Spang-Hanssen bidrog med klassikeren 'On the Simplicity of Descriptions' som nu pryder lingvistikens *Hall of Fame*, den samling af klassiske artikler som under navnet *Readings in Linguistics* er standardværket til kurser i strukturalismens indsigter. Bind II er helliget europæerne

med Trubetzkoy i spidsen og Spangs artikel har i øvrigt selskab af Eli Fischer-Jørgensens 'On the definition of phoneme categories on a distributional basis' og Hans Jørgen Uldalls lille klassiker om 'Speech and Writing'.

I 'On the Simplicity of Descriptions' behandler Spang et centralt sprogteoretisk problem som netop Hjelmslevs teori havde sat øverst på dagsordenen. En beskrivelse skal være modsigelsesfri, udtømmende og den simplest mulige. Hjelmslev siger herom:

»Dersom sprogteorien [...] naar til at opstille flere mulige fremgangsmaader der alle vil kunne føre til en modsigelsesfri og udtømmende beskrivelse af et hvilket som helst sprog, skal blandt disse mulige fremgangsmaader den vælges, som sikrer det simplest mulige resultat af beskrivelsen. Og dersom flere fremgangsmaader giver lige simpelt resultat af beskrivelsen, maa den vælges der gennem den simpleste procedure fører til resultatet. Dette princip, som er deduceret af vort saakaldte empiriprincip, benævner vi *simpelhedens princip*.

I henhold til dette princip, og kun i henhold til det, vil der kunne lægges nogen mening i en paastand om at en given modsigelsesfri og udtømmende løsning er rigtig og en anden urigtig. Den løsning anses for den rigtige, der i videst mulige grad imødekommer simpelhedens princip.« Hjelmslev 1943: 18.

Som man vil forstå: Meget er lagt på simpelhedens skuldre, meget afhæng af om begrebet kunne gives mening i forskerkollektivet. Bemærk i øvrigt at Hjelmslev satte nyt komma og brugte dobbelt-a. At han også brugte x for ks tilføjer jeg for fuldstændighedens skyld. (Det sidste, for forfatterens ortografiske temperament meget vigtige idiosynkratiske element, udfordrede Henning engang ved at bede Hjelmslev stave 'laksko'.)

Spang gør nu opmærksom på at der findes flere former for simpelhed. I en fonologisk analyse, en analyse af det danske udtryksystem, f.eks., kan man vælge at definere simpelhed som afhængig af *antallet af enheder* sådan at hver enhed koster noget, jo flere enheder jo mindre simpel er beskrivelsen. Det giver abstrakte beskrivelser og Spang nævner rammende morsekoden som ultimativt simpel i netop denne henseende. Der er kun to enheder – 'kort'

og 'lang' eller 'slukket' og 'tændt' – og det lader sig alligevel gøre at morse alt der kan siges.

Prisen er imidlertid at enhederne skal bruges umådelig mange gange i forskellige kombinationer. Man kan derfor i stedet vælge at definere simpelhed som gældende for manifestationsreglerne eller kombinationsreglerne, altså de regler der skal til for at tilordne beskrivelsens elementer til faktisk brug. Artiklen peger lige videre til Spangs meget smukke bidrag til festskriftet til Eli Fischer-Jørgensen.

Arbejdet med dansk ortografi gav Spang en indsigt i dens opbygning og særlige inkonsistenser som han udnyttede – ikke til fulde for sådan er vilkårene for sprogpolitisk arbejde ikke – i Dansk Sprognævn. Han var som nævnt medlem af nævnet i 20 år. Hans synspunkt var fra starten at der måtte lægges rationelle, og ikke etymologiske, principper til grund for retskrivning og sproglige nydannelser inden for det terminologiske område. For at give læseren en fornemmelse af hvordan man arbejder med den slags, har jeg taget et eksempel frem som ligger i forlængelse af det arbejde vi sammen har publiceret om -sion-enderne som staveproblem. Her drejer det sig om kompetence:

LISTE OVER ORD DER ENDER PÅ -ance OG -ence I DANSK SKRIFTSprog, baseret på Henrik Holmboes *Dansk retrogradordbog* 1978:23

korrespondance	<u>magnificence</u>
seance	kadence
ekstravagance	dekadence
elegance	<u>excellence</u>
arrogance	kondolence
chance	korpulence
alliance;tripelalliance	<u>eminence</u>
mesalliance	impertinence
fajance	*sixpence
vakance	reference
balance	difference

saldobalance; underbalance	konference; fredskonference
overbalance; betalingsbalance	præference
råbalance	konkurrence
nonchalance	præmiekonkurrence
*free lance	skønhedskonkurrence
ambulance	absence
kulance	kompetence
romance	inkompetence
kontenance	
tolerance	
intolerance	* betyder, at ordet på standard-
leverance	dansk tilnærmelsesvis udtales,
*Jean de France	som det udtales på det sprog,
trance	det er lånt fra
assurance	
reassurance	<u>understregning</u> betyder, at ordet
suffisance	udtales med [æense] som endelse
renæssance	
restance	ingen markering betyder, at
distance; zenitdistance	ordet udtales med [angse] som
assistance	endelse
nuance	
avance	
clairvoyance	

Man kan her vælge at rydde op så alle størrelser der udtales med Dania-lydskriftens alfa (for 'mørkt' eller åbent a), staves ens (nemlig med 'a'), og man vil således få simplere tilordningsregler mellem lyd og skrift på dette lille område. Hvis man så forbeholder '-ence' for de ord der faktisk udtales med æ ('eminence'), har man en mere rationel ortografi. Hvis man yderligere ønsker en mere lydret stavning generelt, skifter man n med ng i a-ordene og c med s begge steder. Før man går så vidt, skal man naturligvis se på hvad der ellers ender på '-ense' og '-angse', men det vil føre for vidt her hvor det kun var principperne der skulle demonstreres.

nordinfo *express*

Nordiska samarbetsorganet för vetenskaplig information • PB 237, 00771 Helsingfors, Finland

Nr 5/2001

*Informationsbranschens
pionjärer utan
mindervärdeskomplex*

"As things turn out, information science looks rather like Australia:
Heavily coastal in its development, with a sparsely settled interior".

Howard D. White & Katherine W. McCain

Journal of the American Society for Information Science 49(4):327-355, 1988

Som forskningsbibliotekar skrev Spang-Hanssen en del om informations- og dokumentationsvidenskabelige emner og han deltog i den revolution af området der har fundet sted i kraft af den intensiverede forskningsindsats og den udvidede brug af netop matematiske modeller og stor computerkraft som han jo havde talt for i sin ungdom med en entusiasme der dog aftog noget hen mod slutningen af hans liv. Jeg ville ikke have taget dette op baseret alene på vores samtaler om det, hvis ikke det var fordi den ellers så stiltfærdige mand tog bladet fra munden i et nummer af *Nordinfo Express*, hvis forside (jf. s. 310) ikke er ganske dækkende for indholdet men alligevel har interesse:

I interviewet gør Spang sig til talsmand for en brugerorienteret forskning som er af nærmest etnografisk karakter, et synspunkt der har meget for sig som modvægt til al den forskning der tager udgangspunkt i systemoptimering, og siger så:

»Within library research there seems to be a need to show off too many borrowed feathers, quite unnecessarily. This has unfortunately lead (sic) to false historical presentations which is almost comical in a branch whose main role is to use existing knowledge. The fact is that nobody wants to read literature written more than 30 years ago – people will rather reinvent the problems.«

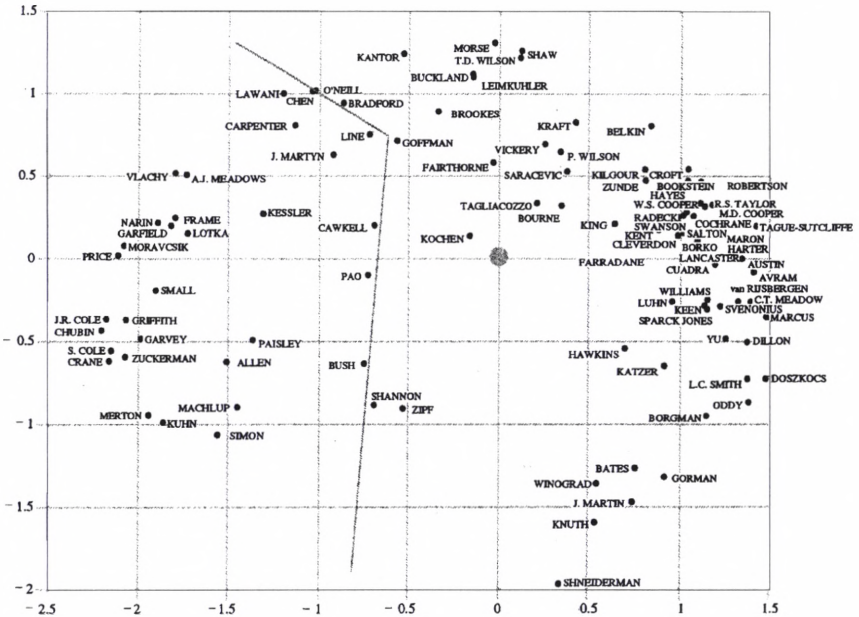
Der er en for Henning Spang-Hanssen helt exceptionel styrke og alvor i anklagerne som jeg mener må give anledning til selvransagelse i miljøet. Når alt kommer til alt var det Altmeister selv der talte her. Og det viste han til slut i artiklen da han ikke kunne lade være med at fyre en karakteristisk nytårsrakat af:

THERE IS NO BUSINESS LIKE KNOW-BUSINESS

Tilbage til forsiden. For ikke så værst længe siden kom Henning en aften hen til mig og trak et stykke papir op af sin uundværlige plasticpose, det var vist ikke altid det samme *token*, men *type*'n var umiskendelig. Han pegede på en sætning og bad mig læse den. Det var en guddommelig sætning og jeg har tænkt på den med jævne mellemrum lige siden.

Sagen er at to forskere havde lavet en avanceret statistisk under-

søgelse af citationspraksis for at finde frem til hvordan informations- og dokumentationsvidenskabens indre struktur er. Og resultatet af deres analyse så i JASIS for April 1998 sådan her ud:

Det førte dem til den uforglemmelige sætning: »As things turn out, information science looks rather like Australia.« Sætningen fortsætter, men alene den begyndelse er da tankevækkende. Det syntes vi i hvert fald – begge to.

I 1969 blev Henning Spang-Hanssen udnævnt til professor i anvendt og matematisk lingvistik. Det anvendte aspekt repræsenteredes af de sproglaboratorier som var instituttets berøringsflade med sprogstuderende lige fra begyndelsen. Som amanuensis blev først Børge Spang-Thomsen, siden Esther Glahn, dengang Dinsen, ansat og hun opbyggede et vellykket kursus i fremmedsprogpædagogik og deltog ivrigt i den danske og internationale fremmedsprogpædagogiske forskning. Den anden stilling gik til det matematiske og blev besat med Bente Mægaard, nu direktør for Center for

Sprogteknologi, og nok den forsker der har stået Henning nærmest gennem alle årene. *Der dritte im Bunde* var så sprogpsykologen Jesper Hermann som nu er første mand i et blomstrende fagligt miljø. Dermed ophørte de gode tider, der var ikke flere stillinger på fakultetet, man gik ind i en helt ny fase.

Det institut som blev opbygget, havde egentlig ikke nogen grunduddannelse. Henning havde ganske vist siddet i det udvalg der i 1969 rekonstruerede de lingvistiske uddannelser, men det lå klart fra begyndelsen at uddannelsen som sådan henhørte under Institut for Lingvistik. Henning tilbød dog regelmæssigt kurser i statistik og semantik, var vejleder på specialer og på opgaver på overbygningen og deltog i det hele taget i alle dele af uddannelsen.

Som lærer var han inspirerende, klar og velforberedt. Han baserede sin undervisning på selvsyn, ofte på egne arbejder, men havde også faste kurser. Et af dem var sprogstatistik, hvortil han havde udarbejdet en lærebog i form af et kompendium. Jeg kan huske jeg engang fik en belæring der aldrig vil blive glemt så længe jeg kan huske et tal. Vi havde om signifikans og jeg havde regnet mig frem til en t-værdi omkring en million. Det var ikke det at det var forkert der irriterede ham, det var han så vant til, nej, det var det at jeg åbenlyst ikke havde forstået en pind af det hele når jeg ikke selv havde opdaget at der overhovedet ikke fandtes t-værdier i den størrelsesorden. Han kunne ikke glemme at jeg ikke havde stillet mig selv det elementære spørgsmål: Er den værdi jeg er nået frem til, sandsynlig? Det fik jeg så at vide *in so many words*. Og lærte virkelig noget af det.

En anden gang grinede han hjerteligt af at jeg sad og regnede lokalebelægningsprocenter ud med to decimaler. For det første er usikkerheden alt for stor og for det andet er informationsværdien alt for lille. Og ret havde han som sædvanlig.

Instituttet var også en arbejdsplads og som leder opbyggede han et frugtbart miljø omkring en god bogsamling og en god og ligefrem service til de mange brugere af sproglaboratorierne og de efterhånden ikke helt få sprogvidenskabsstuderende. Bogsamlingen blev, da bibliotekerne, men endnu ikke institutterne, blev slået sammen ved udflytningen til Amager, opstillet efter et system som Spang selv havde udviklet. Det var ét eksempel blandt mange på at han ikke veg tilbage for at anvende teorierne i praksis for derved

at bevise deres holdbarhed. Det er en generel pointe han har slået fast et par gange: Det er jo ikke kun den anvendte lingvistik der lærer af den teoretiske, det er også omvendt. Anvendt sprogforskning er empiri for, viser brugbarheden af de anvendte teorier, og giver dermed *feed back* om i hvor høj grad det lykkes. Her med Lingvistisk Bibliotek er der ingen tvivl, systemet har vist sin holdbarhed i 30 år.

Og så var der SAML, instituttets tidsskrift. Det udkom når der var nok stof, altid i de første mange år under Hennings redaktion og med forskellige TAP-damer bag skrivemaskinen. Hennings økonomiske beregninger af pladsbesparelser, han havde engang beregnet hvad det sparede af papir at gå over fra dobbelt-a til bolleå, medførte en noget gnidret sats i nogle af de første udgaver, men indholdet var formidabelt. Og samtidig kan man jo stille sig selv det spørgsmål om det var det rigtige sted han publicerede nogle af sine vigtigste resultater. Et eksempel er hans fremragende artikel om inddeling af stavfejl fra SAML I, som i virkeligheden er det eneste lynkursus i dansk ortografis inderste hemmeligheder jeg kender – men som til gengæld ingen andre mennesker kender. SAML blev faktisk aldrig en international byttevare som fonetisk instituts ARIPUC, bl.a. fordi det blev skrevet på dansk altid. I øvrigt udgav vi et særligt tykt nummer af SAML til Hennings 60 års fødselsdag, det første af to festskrifter tilegnet læreren, lederen og kollegaen.

Han var en demokratisk og uhyre vellidt leder, vi unge kaldte ham ikke 'vor fader' det ville have været helligbrøde af mange grunde, men derimod 'onkel', bl.a. for at skelne ham fra 'fætter' nemlig Hennings fætter Ebbe Spang-Hanssen, som altid var til stede ved årets julefrokost, hvor han holdt fantastiske taler. Henning skrev til gengæld sange, særlig husker jeg en der hed: Vil du i verden frem, så IAML.

I de senere år var Henning meget optaget af terminologiproblemer og den anvendte sprogvidenskabs manglende institutionalisering kom frem da miljøet på Handelshøjskolen forberedte en såkaldt centerkontrakt men ikke havde noget GTS, det står for Godkendt Teknologisk Serviceinstitut, til at indgå i kontrakten. Man blev simpelthen nødt til at etablere en selvejende institution,

i hvis bestyrelse Henning naturligt fik sæde. Jeg tror han nød at kunne komme og gå på Dantermcentret og på Biblioteksskolen som den vise gamle, men stadig aktive, forsker han var, til det sidste. Han blev flittigt brugt til bedømmelsesopgaver. Jeg kan huske en gang vi sad og skulle bedømme en ansøger til et seniorstipendium: Vi havde overstået alt det formelle og kom nu til slutningen, 'Hvilke adjektiver skal vi vælge?' sagde han. Hvis jeg skulle vælge adjektiver til at karakterisere Henning Spang-Hanssen som forsker, så ville jeg tage udgangspunkt i forholdet mellem to af de adjektiver vi diskuterede ved den lejlighed: 'Spidsfindig' og 'skarpsindig'. Han var udpræget det sidste og hadede hjerteligt det første. Hans overbevisning var at der var rationelle, klare og aldrig for indviklede løsninger på problemerne. Derfor angreb han dem med stor optimisme og med stor sikkerhed. Måske kunne løsningerne ikke gennemføres, men det var så blot fordi tiden endnu ikke var moden. Han reagerede mod fortænkthed og unødige abstraktioner og havde med sin særlige baggrund nemt ved at gennemskue hvornår formalismer var vel betænkte og nødvendige – og hvornår de kun tjente irrelevante formål. Den holdning og hans praktiske sans gjorde ham til en, for en så skarpsindig natur, usædvanlig folkelig forsker, og utallige foredrag ved kurser og møder gav ham en meget bred berøringsflade.

Han havde humor, kunne le og gjorde det altid hjerteligt, uden malice, og særlig gerne i godt selskab. Hans kvalitetssans svigtede aldrig, han krævede og fik kvalitet af dem han arbejdede med, og han mistede aldrig evnen til at standse op og undres. F.eks. over en sætning som den om Australien. Jeg er derfor også sikker på at han ville have underkastet den særlige konstruktion i de ord jeg efter traditionen vil afslutte disse mindeord med, en interessant analyse – men vi får den aldrig at høre.

Æret være hans minde.

Bibliografisk note:

Henning Spang-Hanssens arbejder 1944-79 er bibliograferet i SAML 6: 367ff